

עולם האתרים

כתב וצילם: יצחק בן עוזר

1
בחרתי הפעם בנושא פחות שגרתי, מעט חריג ולא בטוח שיהיה מקובל על כל ציבור הקוראים. אני מודע לעובדה שהנושא לא ידבר לכולם, וזאת מסיבות רבות ושונות (כוהנים ואנשים שומרי מסורת שלא מבקרים באתרים שכאלה מסיבות של אמונה ומסורת או אחרים שנושא המוות וכל מה שקשור אליו מדכא ומרתיע אותם). יחד עם זאת, מסתבר שיש נטייה גוברת והולכת לגוון ככל שאפשר את האטרקציות למבקרים הפוטנציאליים כדי להגיע לכמה שיותר פלחי שוק, וזאת מאחר שמשירת מבקרים נוספים משרתת כלכלית את האתר וסביבתו הקרובה.

איני יודע מה מניע את כל המבקרים באתרי קבורה (בתי קברות, מאוזוליאונים, אחוזות קבר פרטיות או מערות קבורה), ובהחלט ניתן לחשוב על מגוון מניעים. אני נמנה עם הקבוצה שמתעניינת במאפיינים התרבותיים של הקבורה מחד והתחקות אחר אנשים ידועי שם שתרמו רבות לאנושות בתחומים השונים מאידך. זו בהחלט אחת השיטות להרחבת הידע על ההיסטוריה של האנושות, בדומה לקריאת ספרי היסטוריה, השתתפות בקורס או הרצאה או איסוף בולים וחקירה מעמיקה על הדמויות שצוירו עליהם. איני מתיימר לתת במה לכל סוגי הקבורה בתרבויות השונות שעל פני כל הגלובוס אלא רק להביא כמה דוגמאות מן המדינות שבהן אני מתמחה.

בית הקברות Zentralfriedhof

זהו בית קברות ענק בווינה שבאוסטריה, הנמנה עם הגדולים ביבשת ויש בו כ-3.3 מיליון קברים (יותר ממספר התושבים בווינה כיום). שטחו של בית הקברות 2.4 קמ"ר (קצת פחות משטחה של העיר גבעתיים, למשל). בית הקברות נפתח בנובמבר 1874, אבל עדיין נקברים כאן כ-25 בני

4

5

3

בית הקברות Miropoj

בית קברות זה מרוחק ממרכז העיר זאגרב והוא מחייב נסיעה מיוחדת באוטובוס או במכונית. הוא הוקם על שטח שנרכש במקור על ידי המשורר Dr. Ljudevit Gaj. רכישת השטח הייתה נטל פיננסי כבד על המשפחה, ועם מותו של הרוכש בשנת 1872 הציעה משפחתו את השטח למכירה. עיריית זאגרב רכשה את השטח וייעדה אותו לבית קברות שנפתח בשנת 1876. בית הקברות נפתח לקבורה של בני כל הדתות (נצרות על שלושת הזרמים שלה: קתולים, פרוטסטנטים ואורתודוקסים, יהודים ומוסלמים).

תוחמו בו שלושה אזורי קבורה לבני שלש הדתות. על ראשי הכיפות שלאורך החומה יש סמלים שמייצגים את שלושתן. בחלקה היהודית הוקמה אנדרטה לזכר יהודי העיר שנספו בשואה. התכנון הארכיטקטוני של בית הקברות נמסר לידי של האדריכל הגרמני הרמן בול. הוא השקיע שנים רבות בתכנון האתר, והארקדות המרשימות הן תוצאה של תכנון זה. הוא נפטר בשנת 1926 בטרם השלים את מלאכתו, אך תלמידיו המשיכו את דרכו.

בית הקברות הזה נחשב לאחד היפים ביבשת אירופה, והוכחה לכך אפשר למצוא בעובדה שכוללים אותו בטיולים מאורגנים רבים. אם צריך למקד את הסיבות לאטרקטיביות שלו אפשר לציין את שלוש הסיבות הבאות: מיקום רגוע ושקט וריווח שמאפשר בימים נטולי אירועים להסתובב בו וליהנות ממגוון פרחים צבעוניים וציוץ הציפורים; תכנון ארכיטקטוני מדהים עם שפע של אנדרטאות ופסלים שיוצרים מעין גן פסלים פתוח שבו ניתן למצוא יצירות של הפסלים

אדם מדי יום. יש לו ארבעה שערי כניסה גדולים, וליד כל אחד תחנה של תחבורה ציבורית. בתוך בית הקברות ניתן להתנייד בכרכרה מובלת על ידי סוסים או באוטובוס פנימי.

בבית הקברות יש שני אזורי קבורה יהודיים, כמו גם אזורים שהוקצו למוסלמים ובודהיסטים. בעתיק שביניהם (סמוך לשער 1) נמצאים קברו של הסופר והמחזאי ארתור שניצלר, וכמה קברים של בני משפחת רוטשילד הווינאית. השני (ליד שער 4), החדש יחסית, נפתח לקבורה בשנת 1917. יש לציין שבוינה יש עוד שלושה אתרי קבורה יהודיים במקומות שונים בעיר.

אחת החלקות היותר מעניינות בבית הקברות מרכזת קברים של מלחינים מפורסמים. כאן קבורים מלחינים גדולים: בטהובן, שוברט, ברהמס, יוהן שטראוס (האב והבן), אמריך קלמן וארנולד שיינברג. כמו כן מוצב כאן מונומנט לזכרו של מוצרט שלא קבור כאן.

אחד המבנים המרשימים בבית הקברות הוא כנסייה ע"ש הארכיבישוף קארלו בורומאו. היא ידועה יותר בשם: כנסיית קרל לואגר שהיה ראש עיריית וינה וקברו המרשים ממוקם סמוך לכנסייה. בשנת 1967 נפתח בווינה מוזיאון קבורה ששופץ 20 שנה מאוחר יותר. בשנת 2014 עבר המוזיאון למשכנו הנוכחי ליד שער 2 של בית הקברות המרכזי. המוזיאון מציג מנהגי הקבורה שהיו מקובלים בווינה מאז המאה ה-19 ועד ימינו. אחד הפריטים המוצגים כאן הוא עגלת קבורה שעליה הוסעה גווייתו של נפטר משנת 1900. סרטון שמוקרן במוזיאון מתאר את הלווייתו של הקיסר פרנץ יוזף בשנת 1916.

- ① מבנה הכנסייה בתוך בית הקברות הגדול של וינה.
- ② קברו של הארכיטקט האוסטרי Karl von Hasenauer שנפטר בשנת 1894.
- ③ קבר של אחד מיהודי וינה, בחלקה היהודית שבבית הקברות המרכזי של העיר.
- ④ שתי פינות בחלק המודרני של בית הקברות מירוגוי שבזאגרב.

עולם המתים של פריז

פריז היא עיר עם עבר מפואר שהתפתחה בצורה דינמית לאורך ציר הזמן. בית הקברות הראשון הידוע היה ליד כנסיית התמימים, ומכאן נגזר גם שמו: des Innocents Cimetiere. הוא שכן במקום מרכזי מאוד, שלימים הפך להיות שוק הבשר שנהרס מאוחר יותר ועליו נבנה הקומפלקס המסחרי המפואר Les Halles.

השלדים של המתים שהיו קבורים בו הועברו למערכת של מנהרות תת-קרקעיות ששימשו כמחצבות (חלקן נחצב עוד בתקופה של הרומאים). האוסף האדיר של הגולגולות והעצמות שמסודר על מעין מדפים מהווה כיום את התפאורה לסיור עצמאי ופופולרי מאוד בפריז שידוע כסיור הקטקומבות. אורך המסלול כ-1.8 ק"מ, כשכל מבקר מתקדם בקצב שלו. מועצת העיר חיפשה פתרון לבעיות הקבורה שהלכו וגדלו, וקיבלה החלטה יצירתית מאוד ובעלת מעוף, באותם הימים, להקים ארבעה בתי קברות מחוץ לעיר בכל אחד מהכיוונים (צפון, מזרח, דרום ומערב). כל ארבעת בתי הקברות הללו נמצאים כיום בתוך פריז, שהלכה והתפשטה בכל הכיוונים. בצפון הוקם בית הקברות פאסי (Cimetière de Passy) שקבורים בו בין השאר המוזיקאי קלוד דבייסי והצייר אדוארד מאנה. בדרום הוקם בית הקברות מונפרנס, שם קבורים הפילוסופים ז'אן פול סארטר ואשתו סימון דה בובואר, גי דה מופאסאן, סמואל בקט, רנה קסאן המשפטן, אלפרד דרייפוס, המשורר שארל בודלר, המחזאי הצרפתי-רומני אז'ן יונסקו והחלילן המפורסם ז'אן פייר ראמפל. בצפון הוקם בית הקברות מונמארטר, באזור של מועדוני הלילה, ובו קבורים הזמרת דלידה, הצייר אדגר דגה, היינריך היינה, אלכסנדר דיומא הבן, הקטור ברליוז, הפיזיקאי לאון פוקו (זוכרים את מטוטלת פוקו משיעורי הפיזיקה בתיכון?), רקדן הבלט הרוסי וצלב ניז'ינסקי, אמיל זולא, ז'אק אופנבאך ובמאי הקולנוע הצרפתי פרנסואה טריפו.

במזרח הוקם בית הקברות פר לאשז (Pere Lachaise), שמתחרה כיום על התואר של בית הקברות המתויר ביותר בעולם. בית הקברות נקרא על שמו של Francois de la Chaise שהיה הכומר המוודה של המלך

הקראטים המפורסמים ביותר: איבן מסטרוביץ, איבן רדניץ, רודולף ולדאץ ורוברט פראנג'ס מיחנוביץ, וחשיפה לקברים המאפשרת היכרות מעמיקה עם ההיסטוריה והתרבות הקראטית.

בית העלמין מחולק לשני חלקים, שאחד מהם מיועד לגדולי האומה ובעלי הממון, והאחר הוא שטח פתוח שמשמש לקבורה של האחרים. כאן נמצא קברו של טוג'מאן שהיה נשיאה הראשון של קראטיה. המצבה עשויה אבן גרניט שחורה ועליה כתובת באותיות מזהב.

שניים מגדולי הכדורסלנים של קראטיה - קרזמיר קוסיץ ודראזן פטרוביץ קבורים כאן.

איני נמנה עם המעריצים של זמרים, אבל אני חייב להודות שהתרגשתי מאוד לגלות שצעירים מפינות שונות ברחבי הגלובוס מתכנסים ליד קברו עם גיטרות, מדליקים נרות, מניחים פרחים ומנגנים את שיריו. אם צריך להתייחס לנקודה היהודית, אזי יש לציין שהברון רוטשילד נקבר גם הוא בבית הקברות הזה, אלא שגופתו הוצאה מקברה והועברה לקבורה ברמת הנדיב שבזיכרון יעקב.

ההתייחסות לבית הקברות כאל עסק שמתנהל כלכלית נמשכת עד עצם היום הזה, וקברים שאינם זוכים לביקורים תכופים מפונים, והשלידים מועברים לקבר אחים בתחומי בית הקברות והמקום שהתפנה נמכר לכל המרבה במחיר.

להבדיל אלף אלפי הבדלות, יש בפרז' גם בתי קברות לחיות בית (כלבים וחתולים). בית הקברות Asnières-sur-Seine נפתח בשנת 1899 ונחשב לבית הקברות הראשון לחיות מחמד בעולם המודרני. קבורה מכובדת של חיות החלה כבר בזמן העתיק, ובחפירות שנעשו במצרים ובאשקלון התגלו בתי קברות לחיות מחמד. בבית הקברות שנחפר באשקלון התגלו יותר מ-1,000 קברים, ועדיין נותרו שאלות רבות ללא מענה ברור (מהי סיבת המוות? באיזה גזע מדובר? מי קבר את הכלבים?). המצביא היווני אלכסנדר מוקדון ערך קבורה מכובדת הן לכלבתו פיראטס והן לסוסו בוספלוס. בית הקברות הפריזאי ממוקם סמוך לגדת הנהר סייין, בפרוור צפון-מערבי של פריז (מחוץ ל-20 הרבעים). יש כאן עשרות אלפי מצבות, וחלקן מתייחסות לכלבים שמתו עוד לפני שנפתח כאן בית הקברות. בין המצבות המעניינות ניתן למצוא מצבה לזכרו של כלב ששמו היה מוסטאש, שלחם בכל מלחמות נפוליאון. מצבה אחרת מתייחסת לכלב שנקרא בארי, שהציל 40 גולשים פצועים שנקברו בשלג ליד מעבר סן ברנרד (אחד הגזעים של הכלבים נקרא ע"ש מזרז סן ברנרד שבפסגת המעבר). גופתו של הכלב נחנטה והיא מוצגת כיום במוזיאון הלאומי בעיר ברן שבשווייץ.

כלב מפורסם נוסף שנקבר כאן הוא הכלב רין טין טין שכיכב בהרבה סרטי קולנוע. הכלב הזה התגלה במהלך הקרבות של מלחמת העולם הראשונה על ידי חייל אמריקאי ששמו היה לי דאנקן. הוא היה גור שטרם פקח את עיניו, והחייל האמריקאי שמצא אותו לקח אותו איתו כשהתפנה מאירופה בתום המלחמה. הוא הגיע איתו ללוס אנג'לס, שם הפך הכלב לדמות פופולרית הן בקולנוע והן בטלוויזיה. כשהכלב אבי השושלת מת, בשנת 1932, החליט לי דאנקן להחזירו ליבשת אירופה ולקבור אותו בפריז. אחרי מותו המשיכו צאצאיו לכבד בקולנוע ובטלוויזיה, ובסך הכול הם כיכבו ביותר מ-30 סרטים (בעיקר סרטי ראינוע ורק בארבעה סרטים עם קול).

נורמנדי

בחבל נורמנדי השוכן לחופו של האוקיינוס האטלנטי שורה ארוכה של אתרים אטרקטיביים, אבל שמו נקשר בראש וראשונה לנחיתה ולפלישה של צבאות בנות הברית (בעיקר ארצות הברית ובריטניה) לאירופה. ב-6 ביוני 1944 נחתו חיילי בנות הברית בחופי נורמנדי, אירוע שובר שוויון שהביא בסופו של דבר למפלתה של גרמניה ולשחרור אירופה מהשלטון הנאצי. המהלך הידוע בשם D-Day הוא

לואי ה-14. הכומר גר במעון צנוע על שטח שהיה בזמנו מחוץ לעיר. בית הקברות נפתח בשנת 1804 ביוזמתו של נפוליאון. הנהלת בית הקברות החליטה למתג את בית הקברות ולשווק אותו כבית קברות יוקרתי, על ידי העברת הגופות של מולייר ולה פונטיין לכאן. לפי רשימת הסלבריטאים שנקברו כאן נראה לי שהם הצליחו מאוד בשיווק אתר הקבורה שבבעלותם. ניתן למצוא כאן את קבריהם של אוגורה דה בלזק, מרסל פרוסט, אוסקר ויילד, פרדריק שופן, קאמי פיסארו, ז'אק-לואי דוד, דלקרואה, מודליאני, איב מונטן, סימון סיניורה, אדית פיאף, מריה קאלאס, ג'ורג' ביזה וג'ים מוריסון.

קברו של ג'ים מוריסון, שהיה סולן וכותב השירים של להקת Doors ומצא את מותו בגיל צעיר, כנראה ממנת יתר של הרואין, הוא אחד ממוקדי המשיכה של בית הקברות. הקברים של מרבית המפורסמים ממוקמים על השבילים שחותכים זה את זה ויוצרים מעין גושים של קברים. קברו של מוריסון לא ממוקם שם, אך למרות זאת קשה לפספס את הקבר שלו מאחר שכאשר מתקרבים אליו הרעש וההמולה של העומדים סביב הקבר, שחלקם מנגנים או שרים, מסייע לנווט את הדרך. ג'ים מוריסון נולד בפלורידה ארצות הברית, אבל הוא בצעירותו התגייס בעקבות אביו ששירת כחייל והיה מוצב בבסיסים שונים של הצבא האמריקאי ברחבי המדינה. בנוסף לעובדה בעייתית זו, הוא היה עד לתאונת דרכים קשה בהיותו בן ארבע, ותאונה זו "רדפה" אותו לאורך התקופה שבה שר, והוא נתן לה ביטוי בכמה משיריו. במקביל להצלחתו המסחררת הוא ניהל אורח חיים בוהמיני שמצא ביטוי בצורת המגורים שבה בחר, לצד שימוש מאסיבי באלכוהול וסמים. הוא נולד בשנת 1943 ונמצא מת בביתו בשנת 1971, בהיותו בן 27 בלבד. הגיל שבו הוא נפטר הפך לגיל מיתולוגי, ובעקבות זאת נולד המינוח "מועדון ה-27", שכולל זמרים, מוזיקאים ומשוררים שמצאו את מותם בגיל זה, כמו ג'ימי הנדריקס, קורט קוביין, ג'ניס ג'ופלין ואיימי ויינהאוס.

①② מסלול הקטקומבות בפריז עובר מתחת לאדמה, ובחלקים מסוימים

לאורכו יש מוצגים שמעט מגוונים את אוסף הגולגולות והעצמות שמשני צידיו.

③ קברו של ג'ים מוריסון בבית הקברות פר לאשז שבפריז.

④ הקבר של הזמר-שחקן הצרפתי איב מונטן ושל רעייתו סימון סיניורה בבית הקברות פר לאשז שבפריז.

1

בתוך 12 יום היה לבנות הברית נמל מתפקד. נקודת עצירה שנייה היא בצוקים של Pointe de Hoc, שממחישים את היתרון הטופוגרפי של חיילי הצבא הגרמני המחופרים בעמדותיהם ומוגנים על ידי תותחים גדולים המשקיפים מלמעלה על החיילים שרצים מהנחתות ונשכבים על החוף החולי שנשלט מעמדותיהם. המשימה של כיבוש הצוקים הללו הוטלה על יחידה של 225 ריינג'רים, ובסופו של קרב קשה נותרו מהם רק 90 כשירים להמשך הלחימה. הנקודה השלישית שקשה להישאר בה אדיש גם אחרי יותר-70 שנה היא בית הקברות שב-Colleville sur Mer. בית הקברות הזה, המשתרע על שטח של 70 הקטר (170 דונם), נמתח ממזרח למערב כאשר הכניסה אליו היא מצידו המזרחי והיא מאפשרת לראות את חוף אומהה ואת המים הכחולים הרגועים שאינם מעידים על מה שהתרחש כאן בשנת 1944. בכניסה יש מבנה חצי מעגלי עם עמודים מרשימים, שביניהם קירות שעליהם מסורטטות מפות המתארות את המערכה בים, ביבשה ובאוויר.

במרכז הקשת ניצב פסל שמתנשא לגובה של שבעה מ', שנעשה על ידי Donald de Lue. בהמשך יש בריכת מים מלבנית ובה ליליות. זהו בית הקברות הגדול ביותר של חיילים אמריקאים מחוץ לאמריקה, וטמונים בו 9,387 חיילים (בחלקה שמתייחסת לחיילים שלא זוהו/אותרו רשומים על הקיר 1,557 שמות נוספים). בית הקברות מתוחזק על ידי ממשלת ארצות הברית (המחזיקה כ-25 בתי קברות של חיילים אמריקאים מחוץ לאדמת ארצות הברית). מדי שנה מתקיים כאן טקס

מבצע הנחיתה הגדול בכל הזמנים. במבצע זה חצו את תעלת למאנש שמפרידה בין צרפת לאיים הבריטיים כ-1,200 ספינות מלחמה ויותר מ-4,000 נחתות שנשאו עליהן כ-1,500 טנקים, ולמעלה מ-155,000 חיילים. אורך גזרת הנחיתה היה 80 ק"מ של חוף שחולקו לחמישה ראשי גשר.

הארמיה הראשונה בפיקודו של בראדלי נחתה בחופי אומהה ויטה. הארמיה השנייה בפיקודו של דמפסי נחתה בשלושה חופים: Gold, Juno, Sword. המבצע הימי המרשים לוה בסיוע אווירי חסר תקדים שכלל 10,000 מטוסים שעסקו הן בהנחתת כוחות יבשה והן בהפצצות מאסיביות, שנועדו למנוע מהצבא הגרמני התארגנות למתקפת נגד. תנאי הפתיחה של המערכה היו לטובת הגרמנים שהיו מבוזרים על הגבעות הצמודות לחוף האוקיינוס. ביום הנחיתה נהרג למעלה מ-3,000 חיילים רק בחוף אומהה. ההפצצות הממושכות מהמשחתות של בנות הברית ריככו את מערך הביצורים של הגרמנים ואפשרו לחיילים האמריקאים להשתלט על החוף.

אני זוכר עד היום את התמונות המרשימות בסרטו של דריל זאנוק - "היום הארוך ביותר" (The Longest Day), שהוקרן בארץ בתחילת שנות ה-60. הסרט התבסס על ספר שכתב קורנליוס ראיין שלקח חלק בלחימה באזור הזה. האזור של חופי הנחיתה עתיר אתרים שקשורים לנחיתה (כמה מוזיאונים, שכל אחד מתאר בדרכו היבט אחד או יותר של המערכה שהתנהלה כאן, אזורים מבוזרים שבהם התבצרו החיילים הגרמנים, מבנים שמילאו תפקיד חשוב במהלך הקרבות). אם הייתי צריך לבחור בכמה נקודות עצירה, הייתי מתחיל במוזיאון בעיירה ארומאנש, שבו מוצג הנמל "הנייד" שהובא לכאן על ידי בנות הברית, ואפשר לפרוק ולטעון ובכך לשמור על נתיב אספקה קבוע. החשיבה על בנייה של נמל מלאכותי הייתה לקח שהופק מניסיונות נחיתה קודמים שבהם לא הייתה אפשרות לקיים לאורך זמן שרשרת אספקה, מה שהביא בסופו של דבר לכישלון. המרכיבים השונים של הנמל נבנו באנגליה ונגררו על פני המים עד לארומאנש, שם חוברו ועוגנו.

1 הקבר של הנשיא פרנקלין דלאנו רוזוולט (הנשיא האמריקאי היחיד שכיהן ארבע קדנציות בתפקיד ונפטר במהלך הקדנציה הרביעית) ושל אשתו אלינור, באחוזה הפרטית הייד פארק שלאורך הנהר ההדסון, במדינת ניו-יורק.

2 מצבות, אנדרטאות ופריטי הנצחה משני צידי של השביל שחוצה את בית הקברות אוקונו-אין שמהווה את המרכיב השלישי במסלול המקודש של העולים לרגל בקוויאסאן.

בבית הקברות יש כמה נקודות שמומלץ להתעכב בהן. אמפיטיאטרון הזיכרון שהושק בשנת 1915 (החליף את האמפיטיאטרון הישן שנבנה בשנת 1868 ועדיין עומד על מקומו) משמש כמרכז הטקסים הרשמי, והוא יכול להכיל עד 5,000 איש. נקודת ציון מעניינת נוספת היא מגדל הפעמונים ההולנדי שנתרם על ידי ממשלת הולנד כאות תודה על כך שהצבא האמריקאי שחרר את הולנד מהכיבוש הנאצי. זהו מבנה העשוי פלדה וזכוכית, המתנשא לגובה של 40 מ', ויש בו 50 פעמונים שמשקלם הכולל 28 טונות. המגדל מוקף בערוגות צבעונים, ואם מגיעים באביב אזי ניתן ליהנות מפריחתם.

מלבד הקברים האישיים יש בבית הקברות אנדרטאות אחדות, כמו האנדרטה לזכר אסון החללית צלנג'ר שאירע ב-1986, ואסון החללית קולומביה שהתרחש ב-2003. יש אנדרטאות לחיילים האלמונים שנפלו במלחמות הגדולות (מלחמת העולם הראשונה, מלחמת העולם השנייה, מלחמת קוריאה ומלחמת וייטנאם), אנדרטה לספינת המלחמה מיין, אנדרטה לנספים בניסיון החילוץ באירן של הדיפלומטים האמריקאים, אנדרטה לכיבוש האי איבוג'ימה ואנדרטאות להנצחת קורבנות טרור (184 חללי הפנטגון משנת 2001, ואלה שנספו בהתפוצצות המטוס מעל העיר לוקרבי שבאירלנד).

מבין האישים שקבורים כאן הבולטים ביותר הם בני משפחת קנדי (הנשיא ג'ון פיצ'רלד, אשתו ז'קלין, אחיו השר רוברט, ואחיו הצעיר הסנטור אדוארד). מבין אנשים מפורסמים אחרים אציין את פייר שארל לאנפן, שהיה אדריכל ערים ואחראי על תכנונה של וושינגטון הבירה הפדרלית, הגנרל עומר ברדאלי שהיה ממפקדי הארמיות בנחיתה בנורמנדי, אדי מרפי שהיה גיבור מלחמה וזכה לעיטורים רבים בגין פעולות אמיצות שעשה במספר רב של קרבות. בתום שירותו הצבאי הפך מרפי לשחקן קולנוע והוא התפרסם בסרט שבו שיחק את עצמו – "לגיהינום וחזרה", שהיה בזמנו משוברי הקופות.

אזכרה שנת, וכמעט כל נשיא אמריקאי מוצא לנכון להגיע לכאן לטקס לפחות פעם אחת בתקופת כהונתו. אחד הדברים הבולטים לעין הוא שליד כל קבר יש עמוד ועליו צלב או מגן דוד. בין המפורסמים שנקברו בבית הקברות הזה היו שני בניו של הנשיא תיאודור רוזוולט (לא לבלבל עם הנשיא פרנקלין דלאנו רוזוולט שהיה קרוב-רחוק שלו). כמו כן נקברו כאן האחים רוברט ופרסטון נילנד שנהרגו בתוך יומיים. לשני האחים היו שני אחים נוספים ששירתו בצבא האמריקאי, שאחד מהם הוכרז כנעדר, ולאחר שנודע על מותם החליטו בצבא האמריקאי לעשות הכול כדי להחזיר את הנעדר הביתה. השינוי במדיניות של הצבא האמריקאי בנוגע לשירות של אחים שכולים התרחש בעקבות מותם של חמשת האחים סליבאן, שכולם שירתו על אותה ספינה שטובעה על ידי צוללת יפנית. הסיפור הזה היה הבסיס לסרט של סטיבן שפילברג "להציל את טוראי ריאן", שבתחילתו מוצגת תמונה אמינה מאוד של קרבות הנחיתה.

בית הקברות ארלינגטון שבושינגטון

זהו בית קברות לאומי אמריקאי ששטחו כ-624 אקרים. יש בו 420,000 קברים, וקצב הקבורה השנתי הוא קצת למעלה מ-5,000. בבית הקברות הזה קבורים חיילים ואחרים שמתו בשירות המדינה, לצד אנשים שמתו בנסיבות אחרות אבל שירתו את הצבא והמדינה. בית הקברות הוקם על שטח שהיה בבעלות משפחתה של מרי אשתו של הגנרל רוברט לי, מפקד צבא הדרום במלחמת האזרחים האמריקאית. האחוזה שממוקמת על הגבעה הסמוכה לבית הקברות נקראת Custis Lee, ובה התגורר רוברט לי. בית הקברות נחנך בשנת 1864 במהלך מלחמת האזרחים והנקברים הראשונים היו אלה שנפלו בקרבות של מלחמת האזרחים (בחלק מהמקרים היו כאלה שנקברו במקור במקומות אחרים, ובשנת 1900 הועברו גופותיהם לקבורה בבית הקברות הזה). כיום יש אתר שבו לפי דרישת המשפחה מתבצעת שרפת הגופה, ובו הוקצו כמה אזורים לקבורה של כדי האפר.

של האזור הקדוש. נקודת הסיום במסלול המקודש היא אולם המנורות, שם ניתן לרדת למרתף ולהגיע לנקודה הקרובה ביותר לעצמותיו של הקדוש.

ובישראל

לא צריך להרחיק נדוד כדי לבקר באתרי קבורה בעלי ערך היסטורי. אם נתחיל מדרום נוכל לפתוח את המסלול באחוזת הקבר שבשדה בוקר, אשר בה קבור ראש ממשלתה הראשון של ישראל דוד בן גוריון. בדרכנו צפונה נעצור במכון ויצמן שברחובות, שם קבור הנשיא הראשון חיים ויצמן. ואם נצפין עד רמת הנדיב שבזיכרון יעקב נוכל לבקר באחוזת הקבר שבה קבור הברון רוטשילד (שכאמור, הועבר לכאן מבית הקברות פר לאשז שבפריז). ריכוז גבוה של קברי אישים נמצא בחלקת גדולי האומה בהר הרצל שבירושלים (כאן נקברו חלק מנשיאי המדינה, ראשי הממשלה בהר ויושבי ראש הכנסת ונשותיהם, וגם ראש עיריית ירושלים המיתולוגי טדי קולק ושר האוצר אליעזר קפלן). אבל אני בחרתי לסקור שלושה בתי קברות מעניינים מנקודת הראות שלי.

בית הקברות שברחוב טרומפלדור

בית הקברות הקטן יחסית נפתח בשנת 1902. הוא הוקם על ידי השלטון העות'מאני בעקבות מגפת כולרה שגבתה קורבנות רבים מקרב תושבי יפו. החשש מפני המגפה והפחד מהבלתי נודע הביאו את השלטונות להחליטה שהקורבנות לא ייקברו בבתי הקברות שביפו אלא מחוץ לעיר, ואחד האתרים שנבחר היה בית הקברות ברחוב טרומפלדור. הוא נקרא במקור "בית הקברות החדש של יפו". בית הקברות הקדים את הקמתה של העיר הראשונה תל אביב, וזהו אחד המקרים היחידים שבהם נפתח בית קברות עירוני ורק אחר כך מקימים את העיר.

בהרבה ערים בעולם בנו פנתיאון שבו נקברו הדמויות המפורסמות של העיר (רומא, פריז וליסבון), אבל בתל אביב ניתן לראות בבית הקברות שברחוב טרומפלדור את הפנתיאון הלאומי או העירוני, ומי שמסתובב בין הקברים יכול למצוא כאן את אלה שעל שמם נקראו הרחובות הבולטים של תל אביב. רשימת המפורסמים הקבורים שם ארוכה,

קויאסאן

אחד האתרים הקדושים של הבודהיסטים ביפן הוא מסלול ארוך ועתיר מקדשים שממוקם בהר הקדוש קויאסאן. קויאסאן נמצא בחצי אי מדרום לעיר אוסקה, ובקרבת נמל התעופה הבינ-לאומי קנסאי, שממוקם על אי מלאכותי ומשרת את הערים קיוטו ואוסקה.

המסלול מתחיל בקצהו המזרחי (שער הכניסה למתחם), ומסתיים במערב, במאוזוליאון של הנזיר הבודהיסטי קובו דאישי (ידוע בכינויו קוקאי). המאמינים עושים את המסלול כולו במשך כמה ימים, אך המטיילים האחרים יכולים למצות אותו ביום אחד, אם כי מומלץ מאוד ללון באחד המקדשים הבודהיסטיים שלאורך המסלול. יותר מ-50 מקדשים מאפשרים לינה וארוחות בסגנון בודהיסטי (ללא בשר ודגים). היתרון בלינה באחד מהם הוא החוויה הקשורה הן בלינה (אל תצפו לחדרים מפוארים ובמרביתם אין שירותים בתוך החדר) והן באוכל המיוחד. מוקדם בבוקר אפשר לצפות בתפילה של הנזירים, או אף לקחת בה חלק קצת יותר אקטיבי. מי שלן כאן יכול להצטרף לסיור לילי בבית הקברות.

בית הקברות משתרע משני צידיו של מסלול ההליכה. חלק גדול מהנקברים כאן רצו להיקבר סמוך ככל האפשר לקברו של הנזיר קוקאי. חברות מסחריות גדולות בנו כאן מצבות מפוארות כתרומה של החברה. המצבות מעניינות ורבות מהן מצדיקות עצירה וצילום. קטע זה מסתיים בגשר שאחרי האזור נחשב לקדוש, אשר מוביל למאוזוליאון של הנזיר קוקאי. קדושתו של האזור מוצאת ביטוי בין השאר בעובדה שכן תמותה רגיל אינו רשאי לצלם מעבר לגשר שמסמל את תחילתו

- ②① מצבות, אנדרטאות ופריטי הנצחה משני צידיו של השביל שחוצה את בית הקברות אוקונו-אין שמהווה את המרכיב השלישי במסלול המקודש של העולים לרגל בקויאסאן.
- ③ האנדרטה בבית הקברות הבריטי שברמלה, בתום טקס הנחת זרי הפרחים ביום הזיכרון השנתי.

מ-16,000 חיילים באזור שלנו (מרביתם במלחמת העולם הראשונה, וחלקם בתקופה שהחלה בתום מלחמת העולם הראשונה ועד סיום המנדט הבריטי בארץ).

האימפריה הבריטית לקחה חלק במלחמות שונות בכל היבשות, ומטעמים לוגיסטיים קיבלו הבריטים החלטה לקבור את מתיהם באזור שבו הם נפלו, ולא להחזיר את גופותיהם לבריטניה. הוועדה האימפריאלית לחללי האומה (שבה שותפות בריטניה, קנדה, הודו, אוסטרליה, ניו-זילנד ודרום אפריקה) מנהלת כיום בתי קברות בכ-150 מדינות, ויותר מ-200 אנדרטאות המנציחות את זכר הנופלים מחבר העמים הבריטי. בארץ יש בתי קברות בריטיים בבאר שבע, רמלה וחיפה, ובנוסף שני בתי קברות ברצועת עזה ועכו, וקברים אחדים בבתי קברות בירושלים.

בית העלמין שברמלה הוקם על שטח שנתרם על ידי עיריית רמלה, כאות תודה לחיילי חבר העמים הבריטי שגירשו מכאן את השלטון העות'מאני. בין הנקברים כאן ניתן למצוא נוצרים, מוסלמים, הינדים ויהודים. בבית הקברות מצויים קבריהם של שני הסרג'נטים הבריטים שנתלו על ידי ארגון האצ"ל בנתניה.

נקודת עצירה מעניינת היא קבר של חייל ששמו היה הארי פוטר, שאין לו שום קשר משפחתי לגיבור הספרותי הפופולרי מאוד. הזדמן לי להגיע לבית הקברות ברמלה ביום הזיכרון שמתקיים כאן מדי שנה, והופתעתי לגלות שלמרות המרחק הגדול מגיעים לכאן נציגים מכל חברות חבר העמים בריטי, הסגל הקונסולרי שמשמש בישראל ואורחים רבים מהארץ ומחול"ל. תזמורת סקוטית (חיילים לבושים חצאיות) עם חמת חלילים מלווה את הטקס. O

יצחק בן עוזר - עיתונאי, מרצה ויועץ 054-4625035
itzikben2001@yahoo.com
www.masluletiul.com

ומפאת קוצר היריעה איאלץ להחסיר חלק ניכר מהם. ניתן למצוא כאן שמות של אלה שהקימו את המדינה ותרמו רבות לפיתוחה, כמו מקס נורדאו, חיים ארלוזורוב, מנחם שיינקין, אליהו קראוזה, משה שרת, אליהו גולומב, אריה אליאב ודב הוז; ראשי העיר: מאיר דיזנגוף, מרדכי נמיר ויהושע רבינוביץ'; אנשי רוח, אומנים, סופרים וזמרים, כמו אז"ר, חיים נחמן ביאליק, שאול טשרניחובסקי, יוסף חיים ברנר, אחד העם, דוד שמעוני, אפרים קישון, נחום גוטמן, ראובן רובין, חנה בבלי, ברוך אגדתי, שושנה דמארי ואריק איינשטיין. כשהסתובבתי בין הקברים חשבתי לתומי איזה ערך חינוכי ניתן להפיק אם במקום כמה שיעורי מחנך היו מביאים הנה את הכיתה ומסבירים לתלמידים בקצרה על פועלם של אלה שקבורים כאן, וכל תלמיד היה מקבל לעשות עבודה על אחת הדמויות.

בית הקברות של קבוצת כינרת

בית קברות זה קטן מאוד יחסית לאחרים שנסקרים בכתבה זו אבל המיקום שלו מיוחד מאוד. הוא משקיף על הכינרת. כאן קבורים ברל כצנלסון, משה הס, נחמן סירקין ושתיים מהמשוררות הבולטות בתרבות הישראלית - רחל המשוררת ונעמי שמר.

בית הקברות הבריטי שברמלה

ארץ ישראל שימשה זירת קרבות לאורך ההיסטוריה. האשורים, הבבלים, הפרסים, היוונים, הרומאים, הצלבנים והערבים לטשו עיניהם לפיסת ארץ קטנה זו, וחלקם הותירו כאן אתרים היסטוריים מרתקים. גם נפוליאון, האימפריה העות'מאנית והאימפריה הבריטית לחמו כאן בעידן המודרני, וגם אלה הותירו אחריהם אתרים ומוסדות שמהווים כיום נקודות ציון במסלולי הטיולים בארץ. אחד האתרים המרתקים הוא בית הקברות הבריטי שברמלה. האימפריה הבריטית, שכללה גם את הודו, אוסטרליה, ניו-זילנד ומדינות נוספות, איבדה למעלה